

Memoires van een revolutionair

Marius de Geus in de AS 186/187, voorjaar/zomer 2014.

In 1899 bracht Peter Kropotkin de herinneringen aan zijn leven tussen 1862 en 1886 uit. Al in 1902 verscheen een Nederlandse vertaling onder de titel *Gedenkschriften van een revolutionair*. In 1978 verscheen een tweede druk van dit boek bij uitgeverij Het Wereld venster. Aan het eind van 2013 beleefde deze eerdere Nederlandse vertaling een vernieuwde, derde druk in een met veel zorg en aandacht uitgegeven hardcover versie. Deze recente uitgave is verschenen in de serie 'Kritische Klassieken' van Uitgeverij Schokland, in samenwerking met Kelderuitgeverij, en de redactie werd verzorgd door Nils Buis, Baukje Joustra en Jaap van der Laan.

Het autobiografische verslag van het leven van Kropotkin bestaat uit zes delen: de kinderjaren, zijn tijd bij het Pagekorps van de Tsaar, zijn geografische reizen in Siberië, het verblijf in Sint-Petersburg en zijn eerste reis naar West-Europa, de periode van hechtenis in de Peter en Paul-vesting met inbegrip van zijn zeer spannende ontsnapping, en zijn latere verblijf in Europa tussen 1872 en 1886. Het is opmerkelijk dat dit boek op geen enkele manier verouderd aandoet. De vertaling uit 1978 van Anita C. Ven heeft ritme, is vloeiend en glashelder. De bovengenoemde drie redacteuren hebben hun werk uitstekend gedaan, waardoor het boek zowel qua taalgebruik en verzorgdheid weer volledig up-to-date is. Kropotkins levensgeschiedenis is en blijft ook in onze moderne tijd fascineren.

Hij werd in 1842 geboren en was afkomstig uit een vermogende, aristocratische familie. Als jonge man werd hij vervolgens page aan het hof van de tsaar, en na zijn studie een in brede kringen gerespecteerd geografisch onderzoeker. Vanaf 1872 ontwikkelde Kropotkin zich tot een van de belangrijkste anarchistische revolutionairen van de negentiende eeuw, en ontwikkelde hij op systematische wijze zijn bredere anarchistische politieke filosofie.

Bij herlezing van zijn levensgeschiedenis valt op hoe zeer Kropotkin zich het lot van de misdeelden en achtergestelden persoonlijk aantrekt. Al op jonge leef-

tijd ontdekte hij ernstige bezwaren tegen hiërarchische machtsuitoefening, en observeerde hij dat gemeenschapsgevoel en wederkerige samenwerking (*Mutual Aid*) tussen mensen de voorkeur verdienen. Hij toonde aandacht voor heel gewone mensen en hun sociale problemen en was uiterst strijdvaardig, maar bezat een duidelijke voorkeur voor vreedzame en zachtzinnige methoden van verandering. Met name het deel over zijn verblijf in Siberië, zijn gevangenneming, het verblijf in de vesting van Sint-Petersburg, zijn geniale ontsnapping lezen nog altijd als een spannende roman. De moeilijke en gevaarlijke tijden die hij later als revolutionair in onder andere Zwitserland, Frankrijk en Engeland doorbracht, geven aan dat Kropotkin een man was met grote wilskracht, moed en ook veerkracht.

Zijn memoires tonen ook aan dat hij een begenadigd schrijver was die er bewust voor had gekozen om op een begrijpelijke, toegankelijke wijze te schrijven over essentiële onderwerpen zoals sociale onrechtvaardigheid en onderdrukking door de kapitalistische staat. Tevens beschrijft hij het libertaire alternatief van op vrijwillige wijze samenwerkende gemeenschappen en coöperaties, die onderling een federatief verband zouden gaan vormen en de functies van de centrale staat konden vervangen.

Wanneer men terdege kennis wil nemen van de historische en maatschappelijke context waarin Kropotkin zich ontwikkelde, en wil doordringen tot de diepere achtergronden van zijn denken en doen, dan blijft het aandachtig lezen van zijn levensverhaal een noodzakelijke voorwaarde. Bovendien wordt de lezer ondersteund door een lange, lezenswaardige inleiding door de Engelse anarchist en journalist Nicolas Walter en een verrassend actueel commentaar door de duurzame bankier Peter Blom, directievoorzitter van de Triodosbank. Zowel Walter als Blom zijn sterk beïnvloed door Kropotkins denkbeelden en laten zien hoe het moderne kapitalisme leidt tot tal van negatieve consequenties, zoals extreme sociale ongelijkheid, overconsumptie, verspilling van hulpbronnen,

en ook klimaatverandering. Blom legt het verband met de huidige tegenbeweging: 'Die "tegenbeweging" heeft de kenmerken van een anarchistisch-libertaire samenleving en lijkt op wat Kropotkin destijds aantrof bij de horlogemakers in de Jura: autonoom, de zaken met elkaar regelend, zonder bazen en bovenbazen' (p. 421). Blom observeert scherp dat Kropotkin een voorloper is van wat tegenwoordig de 'netwerksamenleving' wordt genoemd, zoals in het werk van de bekende Amerikaanse futuroloog Jeremy Rifkin. Het is zonder twijfel hoopgevend dat ook bankiers en de leden van de hedendaagse tegenbeweging door de ideeën van Kropotkin worden geraakt: zijn biografie blijft een *must read*.

